

2138.

Xm. 256

IOANNIS CRATONIS
A KRAFFTHEIM

TRIVM IMPERATORVM QVONDAM CONSI-
LIARI ET ARCHIATRI

EPISTOLA

AD

IOANNEM SAMBVCVM
MED. DOCT. CONSILIARIVM ET HISTO-
RICVM CAESAREVM

DE

MORTE IMPERATO- RIS MAXIMILIANI SECUNDI

NVNC PRIMVM EDIDIT
D. CHRIST. GODOFRED.
GRVNER

PROF. MEDICINAE IENENSIS

IENAE
LITTERIS MAVKII
cclxxxii.

ESTATE OF A

JOANNEM SAVINOVAM

VIR
PERILLVSTRI ATQVE EXP-
RIENTISSIMO

IOANNI PETRO
FRANK

MED. DOCT.

CELSISSIMI AC REVERENDISSIMI PRIN-
CIPIS EPISCOPI SPIRENSIS CONSILIA-
RIO INTIMO ET ARCHIATRO

PATRONO ET FAVTORI
OPTIMO

PERILLASTRI AUREA ELLIPSE
RENTISSIMO

IONINI PETRO
ERANIK

MD. BOET.
CETISSIMI AC REVERENDISSIMI PHER-
GUS PLATONIS PHYLLO CONFER-
MANTIO ET ALIAS

PAUTRI ET FAVATORI
OPTIMO

VIR PERILLVSTRIS ATQVE
EXPERIENTISSIME

Ex quo in TVI notitiam, fauorem
litterarumque consortium perue-
ni, VIR PERILLVSTRIS, mirifice de-
lectatus sum multiplici doctrinae ge-
nere atque artis medicinalis peritia, qua

A 3

TE

TE reuera esse archiatrum, non nomi-
ne, satis superque ostendisti. Rapuit
vero me, vt aperte dicam, quae sen-
tiam, in TVI admirationem praeclara-
rum *de politia medica* scriptum, in quo
docte demonstrasti, quae qualisque pu-
blicae sanitatis cura esse debeat, quam
sacra et inuiolabilia putanda humanita-
tis iura sint, quantopere parcendum ac
ignoscendum puellis ventre onustis, quam
durae, inhumanae minusque accommo-
datae in miserum hoc femellarum genus
leges promulgatae, quam parum pro-
ficiant, qui caeci Amoris impetus per
sacras ignominias, muletas, dehonestata-
menta et eiusmodi alias poenas restin-
guere gestiunt. Bruta enim sunt, TE
iudi-

iudice, ista sacerdotum fulmina, irritae
iureconsultorum leges, superuacuae me-
diorum et philosophorum adhortatio-
nes, nisi educandi ratio alia sit, ac quae
adhuc inualuit, nisi abiiciatur fabu-
larum Romanensium lectio, rerum lu-
dicrarum consecratio, mollitiei luxuri-
aeque studium, nisi prospiciatur ma-
trimonio quoquis modo citando. Sed
quid multa? Insunt in doctissimo TVO
scripto, VIR PERILLVSTRIS, quae,
si sibi, si patriae, si posteris vere prodesse
velint principes, cum facienda, tum
omittenda videantur. Accipe ergo CRA-
TONIS archiatri, ARCHIATER CLA-
RISSIME, epistolam, tanquam caram
hospitem, eamque penes TE saluam ac

tutam esse iube. De reliquo perge ea,
qua coepisti, via salutis publicae medica
praesidia liberius commonstrare, mihi
vero, si tanti TIBI videor, in posterum
fauere, quippe non ultima laus est, pla-
cere viris vere doctis. Vale, VIR
PERILLVSTRIS, iterumque vale.
Scripsi Ienae III. Calend. Nouembr.
cclxxxi.

PRAE-

PRAEFATIO

Inter Imperatores maximi semper habitus
est MAXIMILIANVS II. Qui ut erat mi-
tissimi ingenii princeps et rerum domi foris-
que gestarum fama celebratissimus, ita
etiam cum posteritate memoriam adaequa-
uit, quod ex aequo et iusto iudicaret, ne-
minemque ob diuersam religionem di-
uxandum putaret. Vnde factum est, ut
vivus omnibus carus esset, mortuum vero
omnes probi lugerent. E multis SCHAR-
DIVM *), CHYTRAEVUM **), atque IO. GOTTL.

A 5

BOEH-

*) In Bibl. Hist. Struvio-Buder. p. 951. seq. et
p. 786.

**) D. xv. Chytraei Orat. De Maximil. II. Imp. Aug.
p. 61. Orat. Collect.

PRAEFATIO

BOEHMIVM *) memorasse sufficiat, pleniorum vitae narrationem sperare iubet IL-
Iustr. MEVSEL. Ambigunt, si recte memi-
ni, et inter se disceptant historici de mor-
tis genere, quo diuus Imperator obiit, et
alius aliam caussam refert. Peracceptae
ergo mihi nec opinanti talia fuerunt litterae
Cl. HOFFMANNI, medici Altenburgensis
experientissimi, quibus me de inuenta et
detecta IOANNIS CRATONIS epistola cer-
tiorem faceret. Latebat ea inter quosdam
HIPPOCRATIS commentarios, quos ser-
uat bibliotheca Gymnasi Altenburgensis **).
Hinc ego eum ad eam describendam fideliter,
malam scribentis manum dextre expri-
mendum, et crebra scripturae compendia
non metuenda adhortari, plausus historico-
rum polliceri. Fecit, quae optaram, mira-
cum assiduitate atque diligentia, et trans-
misit exemplum vna cum litteris authenticis,
at vero rogatu meo humanissimo eas contu-
lit denuo hoc in litterarum genere Roscius,

Cl.

**) Comment. *De Maximil. II. erga rem euangel. indulgentia*, Lips. 1779. 4.

**) Hi in Willichii Indic. Bibl. Gymnas. Friderie.
Altenb. 1721. p. 480. recensentur.

PRAEFATIO

CL. MVELLERVS, atque litterarum ductus per quam tortuosos et aenigmata scribentis non tantum rite aestimauit, verum etiam ostendit, genuinam hanc esse epistolam, si ex artis diplomaticae legibus iudices, videri descrip-
tam ab litteris CRATONIS authenticis, sed eiusdem aetatis esse, nihil continere, quod prorsum repugnet fidis rerum gestarum mo-
nimentis, et dignam esse, quae cum eruditis
viris communicetur.

Magnam profecto auctoritatis vim ha-
bet IOANNIS CRATONIS testimonium, cum
et inter sui seculi medicos primum fere lo-
cum teneret, et ipsius MAXIMILIANI esset
archiater. Hinc ego quam diligentissime
inquirere, num forte alicubi prostarent istae
litterae, euoluere eius *Consilia et Epistolas
medicinales* *) ceterosque talium scriptura-
rum auctores, sed nihil reperi, quod me
ab proposito auocaret. Ni tamen omnis fal-
lor, quaerenda esset authentica CRATONIS
epistola inter scrinia bibliothecae Rhedige-
ranae Vratislauiensis. Habet enim illa mul-
ta triplici aere vincta volumina plena epi-
stola-

*) Edit. Francof. 1671. 8.

PRAEFATIO

stolarum, a viris clarissimis seculi XVI. scriptarum, puta, CRATONIS, MONTANI, DUDITHII cet. An reuera insit, nescio: nam quae est singularis CL. ARLETII cura et prouidentia, aspicere quondam licuit ligaturas librorum, inspicere libros non licuit. Erat vero CRATO, teste locuplete CONRINGIO, πολυπειρωτας ὁ αρχιητρος, inter germanos medicos longe clarissimus, exteris carus, posteris, qui antecessores, bene de republica litteraria meritos, ex aequo venerantur, non rident, ob eximia et lectu digna opuscula etiamnum utilissimus, denique vir probus et protestantium fautor integerrimus. De hac ergo epistola nihil habeo, quod amplius moneam. Satis est, dedisse sine fuso, quae acceperam, et profuisse futuro vitae indulgentissimi principis narratori. Dolebit tamen nobiscum optimus quisque tanti tamque eximii Imperatoris obitum, qui si quando, iubente naturae lege, ad superos abeundum erat, sine improbae mulieris astutias et beneficiis fatis cedere debebat, et piis diui Augusti manibus bene apprebitur.

DE

DE
MORTE IMPERATORIS MA-
XIMILIANI IOANNI SAM.
BVCO V. D. S.

Incredibilis meus dolor, quem ex obitu Sacra-
tissimi Imperatoris, et morbo grauissimo filii
mei accepi, ita me affixit et omnes animi atque
corporis vires abstulit, ut nulla in re cogitatio-
nem locare atque figere possim. Itaque de
morbo et vitae exitu Sacratissimi Imperatoris
MAXIMILIANI II. Domini mei benignissimi
S. M. ad te scribere conantem doloris acerbitas
remoratur. Non dubito autem, quin multis
litteris plurima nobis nuntiata sint; Vera et cer-
tane omnia, cum in hac vrbe non dissentanea
tantum, sed et conficta atque falsa sine pu-
dore proferantur, haud scio. Inscribam igitur
pauca, et quibus tu atque omnes homines tuto
fidei adhibere possint. Meministi vero, quod
graui morbo confectus in viam me dederim, ut
Imperatoriam Maiestatem hic sequerer: pro-
inde raro Caesarem in toto itinere accessi. Ex
iis autem, qui mensae adfuerunt, cognoui, pro-
lixius

lixius his paucis diebus, quibus in itinere fuimus, vsum piscebus p[re] multis annis proxime praeteritis. Saepe toto anno ne gustare quidem pisces memini. Straubingam cum venissimus, in nephriticum dolorem incidit. Eo, triduo post, satis grandi electo calculo, liberatus est. Supra vires tunc die noctuque Caesari praesto fui, et simulac hue veni, in grauissimum morbum, quo pene confectus sum, incidi. Cum iacearem, non temperasse sibi Imperatorem a fratribus parum etiam maturis, in ore omnium fuit. Vix vires collegeram, meum officium monendo, quantum potui, feci. Videbatur autem sibi Caesar annum climactericum septimum superasse (Calendis enim Augusti quinquagesimum ingressus fuerat). Verum id quoque non raro obseruauit, plus periculi annus climacterico proximus habuit. Ineunte enim Augusto, cum octiduum apud Caesarem fuisset Serenissimus Archidux FERDINANDVS, et mihi dolor auris, quo nimium saepe iam propemodum crucior, grauiter molestus esset, die 8°. Sextilis in coena vinum refrigeratum Caesar hausit, et subito quasi spiritum sibi intercludi sensit. Coniecit

cit igitur se, discedens a mensa, in lectum, et
nescio, quo medicamento hausto, (domi enim
tunc me continebam) sudare, idque Caesar
rarissime facere solebat et poterat, coepit. Ni-
hil mihi DODONAEVS, qui coenanti Imperatori
affuerat, significauit, sed ad flores borraginis zuc-
caro conditos confugit, quos tamen Imperator
nunquam attigit. Cum nunciatum mihi es-
set a pharmacopaeo, Caesarem male afflictum,
sublata iam die, volui accedere, verum do-
mi remanere ea nocte iussus sum. Mane cum
lecto Imperator surgeret, sacuum, inquit, me
keri malum opprescit. Si durasset, tibi non pe-
percisset. Ex eo vero tempore numquam,
(quod sciam) integrum cyathum exhaustire po-
tuit, XIII. tamen die ad ingenium quasi rediit,
et cum in prandio et persica, et cerasa largius
comedisset, sub noctem vomuit. Et ut auxilium
naturae ferret, (quod superioribus annis saepe
fecit) in sequenti die a prandio abstinuit. Nu-
nquam autem mihi deinceps recte valere visus
est, etsi quosdam principes viros accederet, et
hilaritatem etiam prae se ferret. Sperni excel-
lentes nam se nolunt. Nihil a me quidem au-
ditum

ditum praeter illud, nephriticum dolorem sibi molestum esse, quem, nescio, quibus conquisitis remediis auertere studebat, aliquoties granis iuniperi est usus, zucaro etiam incrustari voluit. Grauiter deinde et cum magna difficultate tussiuit. Itaque iam tum morbi exitialis factum initium non dubito, XXIX. Augusti autem die, quem diuus FERDINANDVS pro ne phasto habebat, sub noctem hora X, nephriticus dolor Imperatorem optimum grauissime inuasit. Vomuit supra modum. Ex hac commotione cor commotum, παλμον esse omnes arbitrabantur. Verum pulsus non ostendit, cor palpitare, et ipse Caesar, non esse veram palpitationem, affirmabat. De nomine numquam odiose contendere volui, licet quidam, qui Etinae suae annos numerant et iactant, atque in deliberationibus medicis lecta magis de morbis, quam recte cogitata et intellecta adferunt, aliter sentiant. Obsessum vel a pituita, vel humore cor et pulmones affirmaui et confirmauui, atque vera remedia ostendi. Verum praeualuit error et destinata voluntas aduersandi eorum, quibus pluris fuit sua existimatio, quam Caesaris

ris salus. Continuo ergo fotu cor contra meam voluntatem est debilitatum, et renibus cataplas mata, me quidem approbante, adhibita. Ita intra paucos dies 5. calculos satis grandes Imperator excreuit. Missi sunt Caesaris nuncii, qui D. IVIIVM arcesserent. Priusquam vero is hic venit, mulier quaedam Vlmensis, STREICHERIANA, re et nomine, operatione D. GEORGII ILSINGII, praefecti Sueviae, mirifice commendata fuit. Appulit enim, vrgentibus nos satis, fatuitate quadam ea hic nauigio. Et cum ILSINGVM ~~āποδε~~ esse scias, internuncio D. FRANCISCO PRINZENSTEINIO, quem praepositum Tridentinum etiam nunc appellant, conquitis laudibus ornata est. Accessit Comitis GVNTHERI A SCWARTZBURGK cet. cui dolores podagricos ademisse perhibebatur, testimonium, et fatalis machinae Sapientissimo Imperatori ad istum modum admotae, ut firmissimum quemque euertere possent. Primo cum impudentissimae mulieri ad Caesarem aditus fuit, dixisse fertur, non superuicturum Caesarem fuisse triduum, nisi illa auxilio venisset. Et, vt solent mendaces impudentes, de valetudine intra paucos dies

B

re-

recuperanda ineptissime promisit. Vino interdi-
xit, in quo omnis propemodum virium con-
seruandarum spes erat, et nescio, quas coctu-
ras vino praetulit. Saepe igitur uno die 4. po-
tus genera attulit. Vidi descriptionem quan-
dam ex herbulis, quibus vulgo ad epilepsiam
vtuntur. Nescio, an Imperator biberit. Hoc
scio, in tota vrbe rumorem falsissimum spar-
sum, Caesarem duabus horis correptum epilep-
sia iacuisse. Vere autem affirmare possum, me
totis his XII. annis, quibus continuo Imperato-
ri adfui, et S. M. valetudinis curam, optima,
conscia et rectissima voluntate gessi, ne mini-
mum quidem huius morbi indicium vnuquam a
me animaduersum. Conatus sum nefariam atti-
daciā mulieris comprimere, quantum in me
fuit, et aliqua remedia, quae humorem in pe-
store assumere possent, proposui. Sed nescio,
quomodo, imo bene scio, quomodo eorum
vsus est i mpeditus. Appetebat tunc Caesar car-
nes; vinum, et si insuaue erat, non abhorrebat.
Ita quiescebat, vt me aliquot noctibus domi ma-
nere iuberet. Nequeo de his scribere plura, et
haec ipsa grauissimum mihi dolorem faciunt. Ad-
uenit D. IVLIVS, 22. Septembris, cui, cum Impe-
rator

rator consilia muliebria, me absente, exposuisset, et quibus illa remediis triduo saltem vti vellet, locum muliebri medicationi concessit. Inspector fui huius acerbissimae fatuitatis 6. diebus. Cum vero istius imposturas et muliebres fraudes ferre amplius non possem, audientibus omnibus medicis, supplex S. Caesaream M. oraui, ne sibi impudentem mulierem vana dare pateretur, me non velle videri mutum canem, qui silentio salutem Domini perderet; adesse S. Mti medicos eximios, qui et morbum intelligent, et quilibet curam in se recipere non dubitet, si quis addubitarer, (me quidem ea, quae diuina voluntate sunt, non posse ad meum iudicium reuocare, neque auertere) verum si concederetur, solum velle curam in me suscipere. Vicit fatalis improbitas. Mulier enim purgans medicamentum dedit, et aliis multis, ac vero balsamo, ut mendacissima foemina appellabat, vsa est. Abhorrere statim a cibo et potu S. C. M. coepit, et grauissimus haemorrhoidum dolor, qui somnum ademit, inuasit. In oculos incurrebat omnium, valetudinem Caesaris in peius ruere, tamen ne in offenditionem incurrerent plurimi, anilia ista col-

Iaudabant. Recensere de his omnibus neque possum, neque debo. Ad generosissimum Dominum, DIETRICHSTEINIVM, summum palatii Caesarei praefectum, Ημερόλεγδον scripsi. Si ea saltem, quae post aduentum Caesaris RUDOLPHI Augusti II. facta sunt, nunc recensere vellem, longa epistola futura esset. De dextri hypochondrii dolore, nocte ea, quam mors consecuta est, Caesar conquerebatur. Ibi foemina impudens Reginae, ANNAE, Ducas Bauariae coniugi, persuasit, pleuritide Caesarem laborare. Infinita ergo remedia prolata. Ut primum 12. Octobris illucscere coepit, continere me non potui, quin multa fieri, nihil rem, affirmarem. Voluerunt ergo, me, quod recte fieri posset, proferre. Respondi, me in ea esse sententia, si iuuari natura debeat, vel diaphoretica, vel diuretica adhibenda, atque de radicum petroselini decocto peculiari ita monui, ut me ignorare, sitne vitalis virtus integra adhuc, significarem. Biduo enim muliebris medicatio explorandi potestatem non concesserat. Naturam iacere manifestum erat. Me igitur prostratae naturae, et quod nullo modo medicum adiuuare queat, auxilium ferre non posse, testa.

—

testabar. Itaque ut arteriae motum explorarem, ad Caesarem deductus sum. Cum optimus Imperator carpum mihi praebaret: *Crato*, inquit, *nihil est pulsus*. Deprehendi autem vermicantem, ut medici loquuntur, pulsus, et vix reperi arteriam, cum quadam intermissione elatiori. Fuit toto morbi tempore et inaequalis, et intermittens pulsus, interdum ordinate. Itaque omnibus, qui aderant, audientibus, dixi, humanis auxiliis nullum iam esse locum, diuina imploranda, et quae pro mea parte potui, optima fide monui. Accersitus est Episcopus Neapolitanus, inscio Imperatore, verum duabus fere horis post admissus. Nam aliquamdiu vel in ardua cogitatione, vel inuocatione Domini Imperator iacuit. Paullo post horam suam adesse magno animo atque excelsa affirmauit. Admonitus de praesentia Episcopi, cum posse accedere dixit, hac conditione, ne quia alia de re, quam Christi Salvatoris nostri unius merito loqueretur. Non defuit officio suo episcopus, et cum ad extremum Caesarem hortaretur, ut pluris valere apud Deum, I. C. Domini nostri innocentis sanguinem, quam totius mundi nocentis pretia statueret, atque in hac fiducia se suamque salutem aeterno Deo committeret, et in spe vitae beatae et aeternae vs-

que ad extremum vitae spatium constanter ac-
quiesceret. Ibi Imperator clara voce respondit:
NON ALITER FACIAM. Ac mox quasi ob-
dormiens animam pie et cordate egit. Ea
ipsa hora, quae 12. diei Octobris (qui dies Diuo
MAXIMILIANO inscriptus est in Calendario)
IX. erat, in Curia Senatoria patrem repre-
sentante RUDOLPHO II. Caesare, decretum con-
uentus Imperii coram statibus promulgatum est,
cumque finem legendi Moguntinus Cancellarius
fecisset, viuere quoque in his terris MAXIMI-
LIANVS Imperator desit, et filius, qui paulo
ante in senatum Imperii, ut Germanorum Rex,
venerat, Imperator discessit. Non defuerunt
homines improbi et leues, qui affirmare au-
debant, multo ante Imperatorem MAXIMI-
LIANVM e vita migrasse. Sed cum illis con-
tendere, qui, tanquam suaui esca, delectantur
mendaciis, ineptum est. In sequenti die XIII.
noster PETRVS SVMA, industrius et officiosus
vir, cadauer aperuit, nec ullum membrum insi-
gniter laesum, neque in vlo vlli exulcerationis
vel inflammationis, de qua inepte quidam lo-
quebantur, signa reperit. Pulmones et illa omnia,
quae Diodorus *ἐν τῷ Σηθίῳ πνευπατα* appellat,
humore subflavo innatabant, et pulmo nati-
uum colorem amiserat, *φρένες* vero et cordis
inuo-

sup

inuolucrum plus iusto humoris aquei continebant, et ad orificia cordis membranae ita induratae erant, ut osseae viderentur. Materia autem quaedam in lapidem in ipso corde concreuerat, quam exemptam illustri Domino, D E T R I C H S T E I N I O , exhibui. Cor nonnihil ad conum propter redundantem humorum albicabat. In ventriculo ater humor conspiciebatur, qui vel e splene in eum ingurgitauit, vel ex medicamentis muliebribus ortus erat. Nam pituitosi humoris crassi et viscidii plane in morbo supra l b . 6. vomitu eiecerat. Huius autem atri humoris paulo ante vitae finem ad 3j. euomuit, neque deinceps quicquam assumit. Allatae quidem quaedam in articulo beatae migrationis sorbitiones fuerunt, verum illas non attigit. Renes minime male, cum saepe hoc decennio nephriticus fuerit, affecti erant, et dexter sanguis omnino videbatur, in finistro materia arenosa, pauca, nondum tamen concreta, reperta. Vreteres tamen in ea parte aliquo modo laesi. Satis ex his medicae artis peritis, quae morborum causa fuerit, et quae fanationis via, perspicuum; qui non videt, infeliciter in arte medica occaecatus est. Ego quidem numquam dubitauit, et saepe frustra monui, cum difficultatem spirandi eam viderem, ut sorben-

do

do pauculum vix cyathum exiguum exhauire
 posset, atque cum integra septimana sexta-
 rium biberet, singulis vero diebus naturalibus
 ad conchium fere viuinam redderet, eo ducen-
 dum, quo natura nobis viam monstrabat. Sed
DODONAEVS noster, nescio, quae somnia
 fingebat, non potuisse aquosum istum humo-
 rem medicamentis educi, demortuo etiam
 Imperatore, adfirmabat. Nolui contendere
 ad cadauer, Hippocraticae saltem sententiae,
 qua in corpore viuo omnia posse permeare, et
 vias nobis ignotas transire docemur, admonui.
 Clarissimus autem **D. IVLIVS**, vir ad leuita-
 tam animi singularem factus, et vere *αρετος*,
 se obseruasse pleuriticum, plus minxisse subii-
 ciebat. Sed difficile est, *μηχανογέραθες* (frau-
 dum consutores) ad rectam sententiam perdu-
 cere. Ego de his recordationes nunc fugio,
 et *ἐγγίγαια* quaero, ac ne cum ipsis ingeniosis
 mihi deinceps unquam sit conflictandum, sedu-
 dulo cauere studebo. Utinam, iterum, utinam
 Deo atque nostris Musis, quod reliquum est
 vitae, viuere concedatur. Bene Vale. Au-
 gustae Tiberii 2. Octobris. Citius enim propter
 grauissimum morbum filii animum ad scriben-
 dum applicare non potui. A.D. M. D. LXXVI.

IOH. CRATO.

Nr 2282.

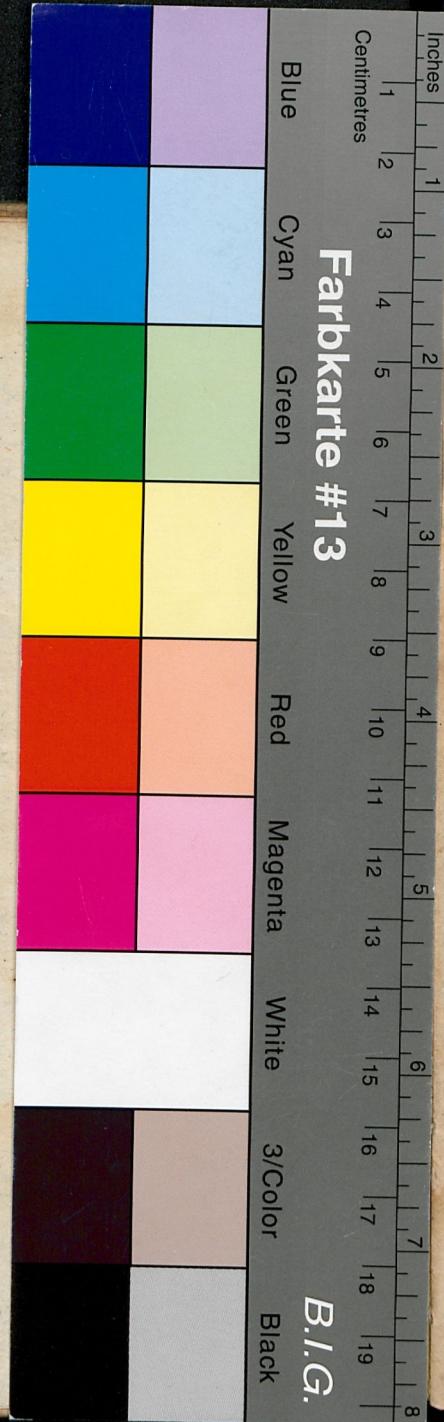
8°

Sb.

M

N
2

IOANNIS CRATONIS
A KRAFFTHEIM
TRIVM IMPERATORVM QVONDAM CONSI-
LIARII ET ARCHIATRI
EPISTOLA
AD
IOANNEM SAMBVCVM
MED. DOCT. CONSILARIUM ET HISTO-
RICVM CAESAREVM

DE
MORTE IMPERATO-
RIS MAXIMILIANI
SECUNDI

NVNC PRIMVM EDIDIT
D. CHRIST. GODOFRED.
GRVNER
PROF. MEDICINAE IENENSIS

IENAE
LITTERIS MAVKII
CCLXXXI.

B.I.G.